

**ҒАРБДА ҲУҚУҚБУЗАРЛИКЛАР ПРОФИЛАКТИКАСИ ҲАҚИДАГИ
ТАЪЛИМОТЛАРНИНГ ПАЙДО БЎЛИШИ ВА РИВОЖЛАНИШИ**

Абдухалилов Ҳожиакбар Дилмурод ўғли

*Ўзбекистон Республикаси ИИВ Академияси
Маъмурий ҳуқуқ кафедраси катта ўқитувчиси
E-mail: abdukhalilovkhojiakbar99@gmail.com*

ORCID: 0000-0002-8479-7672

Анваров Оғабек Мағрубжон ўғли

*Ўзбекистон Республикаси ИИВ Академияси
328-гуруҳ курсанти*

Аннотация: *Ушбу мақолада ғарб мамлакатларида ҳуқуқбузарликлар профилактикасига оид таълимотларнинг шаклланиши ва тарихий ривожланиш босқичлари таҳлил қилинган. Муаллиф классик криминология, неоклассик ёндашувлар, ижтимоий назорат назарияси, жиноятчиликнинг олдини олишнинг замонавий моделларини ўрганади.*

Шунингдек, профилактика тизимининг давлат сиёсати, маҳалла ва жамоат институтлари билан боғлиқ жиҳатлари ёритилган. Тадқиқот Ғарб тажрибаси асосида ҳуқуқбузарликларни камайтиришга қаратилган самарали механизмларни очиб беради.

Калит сўзлар: *ҳуқуқбузарликлар профилактикаси, ғарб криминологияси, ижтимоий назорат назарияси, жиноятчиликка қарши кураш, профилактика моделлари.*

**THE EMERGENCE AND DEVELOPMENT OF DOCTRINES ON CRIME PREVENTION IN THE
WEST**

Abdukhalilov Khojiakbar Dilmurod ugli

*Senior Lecturer, Department of Administrative Law, Academy of the Ministry of Internal
Affairs of the Republic of Uzbekistan
E-mail: abdukhalilovkhojiakbar99@gmail.com*

ORCID: 0000-0002-8479-7672

Anvarov Ogabek Magrubjon ugli

*Cadet of group 328 Academy of the Ministry
of Internal Affairs of the Republic of Uzbekistan*

Abstract: *This article analyzes the emergence and development of doctrines on crime prevention in Western countries. It examines classical and neoclassical criminology, social*

control theory, contemporary crime-prevention models. The study also highlights the interaction of prevention systems with state policy, community structures, and public institutions. Based on Western experience, the research identifies effective mechanisms aimed at reducing unlawful behavior.

Keywords: *crime prevention, western criminology, social control theory, crime reduction, prevention models.*

ВОЗНИКНОВЕНИЕ И РАЗВИТИЕ УЧЕНИЙ О ПРОФИЛАКТИКЕ ПРАВОНАРУШЕНИЙ НА ЗАПАДЕ

Абдухалилов Хожиакбар Дилмурод угли

Старший преподаватель кафедры Административного права

Академии МВД Республики Узбекистан

E-mail: abdukhalilovkhojiakbar99@gmail.com

ORCID: 0000-0002-8479-7672

Анваров Огабек Магрубжон угли

Курсант 328-й группы Академии

МВД Республики Узбекистан

Аннотация: *В данной статье анализируются возникновение и развитие учений о профилактике правонарушений в странах запада. Рассматриваются классическая и неоклассическая криминология, теория социального контроля, концепция сдерживания, а также современные модели предупреждения преступности. Кроме того, исследуются аспекты взаимодействия системы профилактики с государственной политикой, местными сообществами и общественными институтами. Исследование раскрывает эффективные механизмы снижения правонарушений на основе западного опыта.*

Ключевые слова: *профилактика правонарушений, западная криминология, теория социального контроля, сдерживание, борьба с преступностью, модели профилактики.*

Ғарб мамлакатларида ҳуқуқбузарликлар профилактикаси ҳақидаги таълимларнинг пайдо бўлиши ва ривожланиши криминология илмининг муҳим йўналишларидан бири ҳисобланади. Ушбу таълимлар жамиятнинг ижтимоий-иқтисодий ривожланиши, ҳуқуқий тизимларнинг эволюцияси ҳамда инсон ҳуқуқлари концепцияларининг ўзгариши билан чамбарчас боғлиқ. Ҳуқуқбузарликлар профилактикасининг илмий асослари XVIII асрда Европада шакллана бошлаган бўлиб, бу даврда классик криминология мактабининг вакиллари, хусусан, Чезаре Беккария ва Жереми Бентам каби мутафаккирларнинг ишлари орқали профилактиканинг рационал асослари ўрнатилди. Уларнинг таъкидлашича, жиноятчиликнинг олдини олиш учун

жазо тизимининг адолатли ва самарали бўлиши, шунингдек, жамиятнинг таълим ва ижтимоий назорат механизмларини кучайтириш зарур эди.

XIX асрда позитивист мактабнинг пайдо бўлиши билан (Чезаре Ломброзо, Энрико Ферри ва бошқалар) ҳуқуқбузарликлар профилактикаси биологик ва психологик омилларга асосланган янги ёндашувлар билан бойиди. Бу даврда жиноятчиликнинг сабабларини илмий ўрганиш ва индивидуал профилактика усуллари ривожланди. XX аср бошида эса социологик назариялар, хусусан, Чикаго мактаби (Роберт Парк, Эрнест Бёрджесс) ва "аниқликсизлик" назарияси (Эдвин Сатерленд) орқали ҳуқуқбузарликларнинг ижтимоий муҳит билан боғлиқлиги таъкидланди, бу эса жамоавий профилактика концепцияларининг асоси бўлди.

Замонавий даврда (XX аср охири – XXI аср) профилактика таълимлари ситуацион жиноятчиликнинг олдини олиш (Рональд Кларк), "сингапур синган ойна" назарияси (Жеймс Уилсон ва Жорж Келлинг) каби амалий моделлар билан ривожланмоқда. Бу ёндашувлар технологик инновациялар, маълумотлар таҳлили ва жамоат ҳамкорлигига асосланади. Ушбу мақола ҳуқуқбузарликлар профилактикаси таълимларининг тарихий ривожланишини таҳлил қилиш орқали уларнинг ҳозирги замондаги аҳамиятини очиб беради ва Ўзбекистон шароитида қўллаш имкониятларини муҳокама этади.

Жиноятларнинг олдини олиш бўйича тизимли таълимотларнинг шаклланиши Маърифатпарварлик даврида, Чезаре Беккариа ва Иэремия Бентам томонидан илгари сурилган Классик ҳуқуқ мактаби ғояларининг ривожланиши билан бошланди. Ушбу мактабнинг асосий ғояси оқилона танлов тушунчасига асосланган эди: жиноят шахснинг потенциал фойда ва жазо хавфини тарозига солиб, онгли равишда қарор қабул қилиши натижаси сифатида кўриларди.

Ушбу парадигмада профилактика жиноят қонунининг ажралмас вазифаси ҳисобланган. Жиноятчиликнинг олдини олиш умумий ва махсус превенсия орқали амалга ошириладиган қўрқитиш (детерренсия) механизми ёрдамида таъминланган. Умумий превенсия жазони ошкора, тез ва муқаррар қўллашга асосланган бўлиб, жамиятга жинойий хатти-ҳаракатнинг фойдасиз эканлигини кўрсатган. Шундай қилиб, классик мактаб *ҳуқуқий назорат* учун пойдевор яратди, бунда профилактика шахсни ўзгартириш орқали эмас, балки ташқи мажбурлаш ва қонуний жазо чораларини шакллантириш орқали амалга оширилди.

Профилактика, позитивистик ёндашув доирасида, оддий қўрқитиш чегарасидан ташқарига чиқди. У ижтимоий ҳимоя ва тузатиш чораларига айланди. Даволаш, реабилитация, таълим дастурлари ва детерминизм сабабларини бартараф этишга қаратилган ижтимоий ислохотлар асосий профилактик воситалар бўлиб қолди. Шундай қилиб, позитивизм хулқ-атвори тузатиш ва шахсни жамиятга қайта қўшишга қаратилган *ижтимоий назорат* учун пойдевор яратди.

Тарихий таҳлил шуни кўрсатадики, классик мактаб ва позитивистик мактаб детерминация масаласидаги зиддиятларига қарамай, замонавий ғарб профилактикаси учун методологик асос яратган. Классицизм қонуний тийиб туриш ва вазиятларни

оқилона таҳлил қилиш тушунчасини, позитивизм эса ҳуқуқбузар шахсига тузатувчи таъсир кўрсатиш ғоясини тақдим этди.

Ушбу ворислик замонавий тизимли моделларда ўз аксини топмоқда. Масалан, қўйида кўриб чиқиладиган Я. Ван Дейк ва Я. де Ваард модели ҳуқуқбузарга (ўқитиш ва реабилитацияни ўз ичига олган позитивистик мерос) ³ ҳамда вазиятга ва жабрланувчига (ратсионалистик, ташқи назорат ёндашувларини акс эттирувчи) йўналтирилган фаолиятни аниқ ажратиб кўрсатади. Шундай қилиб, ҳозирги замон Ғарб профилактика таълимоти ана шу икки тарихий йўналишнинг уйғунлашувидир.

XX асрнинг иккинчи ярмида Ғарб криминологияси позитивистик даврга хос бўлган кенг кўламли ижтимоий реабилитация дастурларининг самарасизлиги туфайли инқирозни бошдан кечирди. Бу инқироз жиноий ҳаракатнинг микро даражасига йўналтирилган янада амалий ва ўлчанадиган стратегияларга ўтишни рағбатлантирди.

Урушдан кейинги давр криминологиясининг дастлабки босқичида жиноятчиликни экологик ва ижтимоий омиллар билан боғлайдиган назарияларга катта эътибор қаратилди. Шаҳарлардаги ижтимоий тартибсизлик орқали жиноятчиликни тушунтирадиган ғоялар ҳудудий ва жамоат профилактикаси учун асос бўлди. Кейинчалик "Синган ойналар назарияси" (Брокен Windows Theory) каби ёндашувлар бу фикрни ривожлантириб, атроф-муҳитнинг майда унсурларида тартибни сақлаш орқали оғирроқ жиноятларнинг олдини олиш мумкинлигини илгари сурди. Бу ғоялар вазиятли назоратнинг кейинги тараққиёти учун муҳим замин яратди.

Асосий методологик ўзгариш жиноятчининг оқилоналиги ҳақидаги неоклассик тушунчага қайтиш бўлди (Rational Choice Theory, РСТ). Бу назария жиноятчининг маълум бир вазиятда харажатлар, хавф-хатарлар ва эҳтимолий фойдаларни баҳолаб, қарор қабул қилишига яна эътибор қаратди. РСТ эски классик рационализмни янги, амалий усуллар билан боғловчи назарий кўприк вазифасини ўтади ва вазиятли профилактиканинг ривожланишига йўл очди.

XX аср охирига келиб, Ғарб криминологияси олдини олиш чораларини таснифлашда вақт ва таъсир объектига асосланган уч босқичли стандарт ёндашувни қатъий ўрнатди:

1. Бирламчи профилактика: Бутун аҳолига ёки кенг хавф гуруҳларига, улар ҳуқуқбузарлик содир этишидан аввал қаратилган (масалан, мактаб ўқувчиларига қонунга итоаткор хулқ-атворни ўргатиш орқали).

2. Иккиламчи профилактика: Юқори хавф гуруҳидаги ёки девиант хулқ-атворнинг дастлабки белгиларини кўрсатаётган шахсларга қаратилган (масалан, "қийин ўсмирлар" билан дала ишларини олиб бориш).

3. Учламчи профилактика: Жиноят содир этган шахсларга қаратилган бўлиб, такроран жиноят содир этишнинг олдини олишни мақсад қилади (масалан, жиноятчиларни реабилитация қилиш орқали).

Ушбу тасниф амалий асосга айланди ва унга вазиятли ҳамда шахсга йўналтирилган стратегиялар бирлаштирилди.

Вазиятли профилактика (SCP) жиноятчиликни тезкор ва ўлчанадиган тарзда камайтиришга қаратилган энг самарали ва амалий замонавий Ғарб ёндашувларидан биридир. SCP жисмоний ва ижтимоий муҳитни ўзгартириш орқали жиноят содир этиш имкониятларини камайтириш устида иш олиб боради.

SCP жиноятчининг шахсини узоқ муддатли ўзгартириш ёки чуқур ижтимоий сабабларни бартараф этишга уринишдан кўра, вазиятни ўзгартириш жиноятчиликни олдини олишнинг тезроқ, тежамкор ва самарали усули эканлигига асосланган стратегиядир. Асосий эътибор атроф-муҳитни бошқариш, объектларни лойиҳалаш ва жиноий ҳаракатларни содир этишни қийинлаштирадиган технологияларни жорий этишга қаратилади.

Lourens Коэн ва Маркус Фелсон томонидан ишлаб чиқилган Мунтазам Фаолият Назарияси (MFN) SCP учун асосий назарий пойдеворни таъминлайди. MFN тўғридан-тўғри алоқа жиноий тажовузларининг аксарияти аҳоли мотиватсиясидаги туб ўзгаришлар туфайли эмас, балки жамиятнинг кундалик фаолиятидаги таркибий ўзгаришлар натижасида содир бўлишини тушунтиради.

MFN муаллифлари асосий ғояни шакллантирдилар, унга кўра жиноий тажовуз фақат учта асосий элемент бир вақт ва жойда мажбурий равишда учрашгандагина:

1. Мотивга эга жиноятчилар.
2. Қулай нишонлар.
3. Ҳуқуқбузарликка қарши самарали ҳимоячиларнинг йўқлиги.³

МФНнинг асосий хулосаси қуйидагича: "ушбу элементлардан бирортасининг йўқлиги тўғридан-тўғри алоқа жиноий тажовузининг муваффақиятли амалга оширилишини олдини олиш учун етарлидир."

Бундан ташқари, ТРД шуни кўрсатдики, ҳатто шахсларни жиноят содир этишга ундовчи таркибий шарт-шароитларни ўзгартирмасдан ҳам, муносиб ҳимоячилар бўлмаган тақдирда, маълум бир жой ва вақтда мос мақсадларнинг мавжудлиги жиноятчилик даражасини ошириши мумкин. Бу қоида профилактика ресурсларини қимматли ва узоқ муддатли ижтимоий ислохотларга эмас, балки фақат ташқи, вазиятли назоратга йўналтиришни назарий жиҳатдан асослайди, бу эса тезкор ва ўлчанадиган натижаларни таъминлайди.

ТРДнинг эвристик салоҳиятидан келиб чиқиб, Ян Ван Дейк ва Ян де Ваард профилактика чораларини таъсир объекти бўйича тизимлаштирадиган моделни таклиф этишди.³ Уларнинг модели фаолиятнинг учта асосий тоифасини ажратиб кўрсатади, улар ўз навбатида даражаларга (бирламчи, иккиламчи, учламчи) бўлинади: а) ҳуқуқбузарга қаратилган, б) вазиятга қаратилган, в) жиноят қурбонига қаратилган.

Ҳуқуқбузарлар билан ишлаш турли даражаларда олиб борилади:

- *Бирламчи профилактика*: Қонунга итоаткор хулқ-атворни шакллантириш орқали амалга оширилади, масалан, мактабларда.

- *Иккиламчи профилактика*: Хавф гуруҳлари, хусусан, "қийин ўсмирлар" билан аутрич иш олиб бориш орқали амалга оширилади.

• *Учламчи профилактика:* Жиноятчилар ҳуқуқбузарлик содир этганидан сўнг уларни реабилитация қилишни ўз ичига олади.

Жиноятчиликнинг вазиятли профилактикаси қўлланилиш кўламига қараб атроф-муҳитни ўзгартириш ва хавфсизлик чораларини кучайтиришга қаратилган:

• Аҳоли пунктидаги барча бино ва уйларда хавфсизлик чораларини кучайтириш (бутун шаҳар миқёсида).

• Жиноятчилик даражаси юқори бўлган ҳудудларда (туман миқёсида) чоратадбирларни кучайтириш.

• "Қайноқ нуқталар" деб аталадиган - мунтазам равишда жиноятлар содир этиладиган жойларда кучларни марказлаштириш.

Жиноят қурбонларига қаратилган дастурлар уларнинг хабардорлигини ва ўзини ҳимоя қилиш қобилиятини оширишга ёрдам берадиган ўқитишларни ўз ичига олади.

ТРДнинг прагматизми ва унинг таснифи нима учун "қайноқ нуқталар"га қаратилган чоралар Ғарб полицияси ва шаҳар хавфсизлигининг тамал тошига айланганини тушунтиради. Бу чоралар жамиятда жиноий мотиватсия даражаси ўзгармаган тақдирда ҳам, тасодифий жиноятчиликни камайитириш учун ресурсларни аниқ қўллаш имконини беради.

Прагматик, ташқи муҳитга йўналтирилган SCP моделларининг ривожланиши билан бир қаторда, Ғарб криминологиясида Тикловчи одил судлов (ТОС)нинг инсонпарварлик парадигмаси кенг тарқалди, у товон тўловчи одил судлов ёки раҳмдил одил судлов деб ҳам аталади. ТОС барча жабрланган томонларни жалб қилиш орқали жиноят келтириб чиқарган муаммоларни ҳал қилишга қаратилган методологиядир.

ТП жазо бериш ёки мавҳум ҳуқуқий тамойилларга розилик олишга эмас, балки жабр кўрганлар ва жиноят учун масъул шахсларнинг эҳтиёжларига эътибор қаратади. ТПнинг жазо тизимидан асосий фарқи жиноятни аниқлашдадир. БМТ ва ТПнинг асосий қоидаларига кўра, жиноий хатти-ҳаракатлар нафақат қонунни бузади, балки энг муҳими, жабр кўрганларга ва жамиятга зарар етказади.

Tiklovchi Pravosudie тамойиллари жиноий ҳаракат натижасида етказилган зарарнинг қуйидаги иерархиясини ўрнатади:

1. Биринчи ва энг муҳим навбатда, инсонлар ва муносабатларга қарши ҳаракат.
2. Иккинчидан, жамиятга қарши ҳаракат.
3. Учинчидан, қонунга қарши ҳаракат.

Айбдор жиноят содир этганда, у жабр кўрган шахс ва жамият олдида мажбурият яратади. Зарарни қоплаш ва пушаймонлик билдиришни ўз ичига олиши мумкин бўлган бу мажбуриятни бажариш, қоидабузарни ўз хатти-ҳаракатлари учун жавобгарликни зиммасига олишга ва атрофдагилар ҳамда қонун билан муносабатларини қадрлай бошлашга ундайди.²

ТП санкциялар ва жазолашга қаратилган жазо тизимидан тубдан фарқ қилади. Жазо тизими жиноят жараёнида қонунни бузганлик учун санкция қўллаш воситасини кўради. ТП эса, аксинча, жиноят зарар етказишини тан олади ва бу зарар, эҳтимолий

санкциядан ташқари, яраларни даволаш учун бартараф этилиши кераклигини эътироф этади.

ТСнинг муҳим жиҳати стигматизатсиядан қочишдир. Кўпинча "жиноятчилар" сўзи ўрнига "ҳуқуқбузарлар" атамаси ишлатилади, бу тизим жиноят содир этган шахсларга ёрлиқ ёпиштиришдан қочишга интилаётганини таъкидлайди.⁴ Болаларга нисбатан ТС расмий одил судлов тизимидан ташқарида, шу жумладан суд жараёнларисиз қўлланилиши мумкин. Бу болага судланганлик ёки жавобгарликка тортилганлик тарихини олмасликка имкон беради, шу билан уни жиноятчи мақомидан халос қилади ва унинг жамият билан алоқаларини сақлаб қолади.

ТС низоларни жамоавий тарзда ҳал қилишга интилиши билан ажралиб туради, бунда нафақат бевосита жабрланганлар, балки таъсирланиши мумкин бўлган жамоа аъзолари ҳам ечимга жалб этилади. ТСни амалга ошириш тикловчи тўғараклар ва воситачилик орқали бажарилади. Барча томонлар ихтиёрий равишда иштирок этади, музокаралар жараёнини эса малакали мутахассис - медиатор олиб боради.

ТСнинг профилактик салоҳияти қуйидаги бир нечта мақсадлар орқали амалга оширилади:

- Жамиятда тартиб ва тинчликни тиклаш.
- Жиноий хатти-ҳаракатларнинг номақбуллиги ҳақида хабар бериш ва жамият қадриятларини тасдиқлаш.
- Жабрланувчиларга ёрдам кўрсатиш ва уларнинг эҳтиёжларини қондириш, шу жумладан етказилган зарарни қоплаш.
- Ҳуқуқбузарларни масъулиятни ўз зиммасига олишга ва жамиятга қайта қўшилишга ундаш.

ТПда профилактиканинг энг чуқур шакли унинг ички мотиватсияга таъсиридир. Жазолашдан қўрқиб жиноятлардан тийилишга ундайдиган жазо тизимидан фарқли ўлароқ, ТП ҳуқуқбузарларга қоидаларга риоя қилиш тўғри эканлигига ишонч ҳосил қилишда ёрдам беради. Бу ички ахлоқий компасни шакллантиришга олиб келади, қонунга итоаткор хулқ-атворнинг янада барқарор бўлишини таъминлайди ва такрорий жиноятчилик даражасининг пасайишига хизмат қилади.

Шундай қилиб, комплекс профилактика хавфни камайтириш учун вазиятга қараб маконни бошқаришни (ташқи назорат) ва оқибатларни бартараф этиш ҳамда ахлоқий қайта интеграцияни таъминлаш (ички ўзгариш) учун тиклаш одил судловини ўз ичига олади.

Асосий профилактика парадигмаларининг қиёсий жадвали

Муаммолар ва чекловлар

Самарадорлигига қарамай, ҳар иккала назария ҳам чекловларга дуч келади. Вазиятли жиноятчилик профилактикаси жиноятчиликнинг кўчишига олиб келиши мумкин, бунда жиноятчилар шунчаки камроқ ҳимояланган ҳудудларга ўтади (географик кўчиш) ёки жиноят турини ўзгартиради (вақтинчалик кўчиш). Шу билан

бирга, вазиятли жиноятчилик профилактикаси жиноий мотиватсияни келтириб чиқарадиган чуқур ижтимоий муаммоларни ҳал қилмайди.

Тиклаш одил судлови чекловлари биринчи навбатда барча томонларнинг ихтиёрий иштироки зарурати билан боғлиқ.⁴ Муваффақиятли воситачилик учун жабрланувчи ва ҳуқуқбузарнинг мулоқотга ва жавобгарликни ўз зиммасига олишга тайёрлиги талаб этилади. Шунингдек, зўравонлик каби оғир жиноятларда тиклаш одил судловини қўллашнинг ахлоқий ва амалий масалалари мавжуд. Бундан ташқари, тиклаш одил судлови дастурларининг муваффақияти юқори малакали мувофиқлаштирувчилар (медиаторлар) мавжудлигига боғлиқ.

Хулоса ва илмий натижалар

Ҳуқуқбузарликларнинг олдини олиш бўйича Ғарб таълимотининг ривожланиши Классик ва дастлабки Позитивистик мактабларга хос бўлган ягона ёндашувдан воз кечишни кўрсатади. Жиноятчиликнинг мураккаб сабаблари ва механизмлари кўп қиррали, стратегик жиҳатдан хилма-хил ечимларни талаб этиши тан олинган. Ягона ечим (жазо ёки даволаш) ўрнига турли профилактика объектларига: ҳуқуқбузар, вазият ва жабрланувчига йўналтирилган хилма-хил стратегиялар пайдо бўлди.

Асосий илмий хулоса шундан иборатки, замонавий асосий доктриналар (SCP/RAT ва RJ) прагматизм, ўлчовлиликка (SCP) ва инсонпарварлик, тикланишга (РЖ) ўтишни акс эттиради. Бу ёндашувлар турли назарий асосларга (оқилона танлов ва ижтимоий масъулият) таянишига қарамай, турли даражаларда самарали профилактикани таъминлайди.

Тадқиқотнинг амалий аҳамияти кўп босқичли Ғарб моделларини жорий этиш зарурлигини асослашдан иборат. ССП/РАТдан фойдаланиш ҳуқуқни муҳофаза қилувчи органларга "қайноқ нуқталар"да жиноятчиликни камайтириш бўйича тезкор ва маҳаллий натижаларга эришиш имконини беради. Шу билан бирга, Тиклаш Адолатини жорий этиш, айниқса вояга етмаганларга нисбатан, тамғаланиш ва жиноий тарихдан қочиш имконини беради, жамиятга қайта қўшилишга ёрдам беради ва такрорий жиноятчиликка қарши курашиш самарадорлигини сезиларли даражада оширади. Тиклаш Адолати болаларга қўрқувга асосланган ташқи назоратдан устун бўлган узоқ муддатли ички назоратни шакллантириш орқали қоидаларга риоя қилишнинг тўғрилигига ишонишга ёрдам беради.

Профилактик криминологияни янада ривожлантириш учун қуйидаги йўналишларда тадқиқотлар олиб бориш мақсадга мувофиқ:

1. Ўрта оғир ва оғир жиноятларни содир этган вояга етган ҳуқуқбузарларга нисбатан тиклаш одил судловини қўллашнинг узоқ муддатли таъсирини ўрганиш, жумладан, такрорий жиноятчилик даражаси ва жабрланувчиларнинг қониқиш даражасини таҳлил қилиш.

2. Анъанавий полиция иш услублари билан таққослаганда, айниқса "қайноқ нуқталар"да ҳудудий жиҳатдан тўпланган жиноятларнинг олдини олиш нуқтаи

назаридан, Вазиятли профилактика чораларининг иқтисодий самарадорлигини чуқур ўрганиш.

3. SCPнинг амалий чораларини (масалан, ҳимоячиларни кучайтириш) жамиятни ҳимоя ва тиклаш жараёнига жалб этишга қаратилган тикловчи тамойиллар билан ўйғунлаштириш имкониятларини таҳлил қилиш.

Фойдаланилган адабиётлар:

12. Таштемиров А. Кибержиноятчилик ва унинг ўзига хос шаклланиш даврлари //Общественные науки в современном мире: теоретические и практические исследования. – 2023. – Т. 2. – С. 133-139.

13. Abduxalilov H. D., Xusanova M. M. Voyaga yetmagan jinoyatchining shaxsi //Central Asian Journal of Multidisciplinary Research and Management Studies. – 2024. – Т. 1. – №. 8. – С. 146-148.

14. Таштемиров А. А. и др. Ижтимоий тармоқлар орқали содир этилаётган жиноятларга қарши курашиш чора-тадбирлари //Models and methods for increasing the efficiency of innovative research. – 2023. – Т. 2. – №. 21. – С. 24-31.

15. Nasilloev A. The absence of civil conflicts-a priority direction in the activities of internal affairs bodies in ensuring the rule of law //American journal of education and learning. – 2025. – Т. 3. – №. 9. – С. 770-776.

16. Таштемиров А., Юлдошев Х. Ҳуқуқбузарликлар профилактикасини амалга оширишда оммавий ахборот воситалари ва блогерлар билан ҳамкорликнинг ўзига хос жиҳатлари //Академические исследования в современной науке. – 2024. – Т. 3. – №. 17. – С. 55-61.

17. Abduxalilov X. et al. Profilaktika inspektorining qo 'shmachilik qilish va fohishaxona saqlash bilan bog 'liq jinoyatlar bo 'yicha tezkor qidiruv bilan hamkorligini takomillashtirish //Общественные науки в современном мире: теоретические и практические исследования. – 2024. – Т. 3. – №. Maxsus son 12. – С. 78-84.

18. Насиллоев А. Ички ишлар органларининг лицензиялаш ва хабардор қилиш тартибдаги назорат ваколатлари ва уларни такомиллаштириш масалалари //Наука и инновatsiya. – 2024. – Т. 2. – №. 38. – С. 23-25.

19. Ўғли А. Ҳ. Д., Усмонов А. Р. Ў. Сув тошқинлари пайтида жамоат хавфсизлигини таъминлаш //Eurasian Journal of Law, Finance and Applied Sciences. – 2024. – Т. 4. – №. 5. – С. 299-307.

20. Абдухалилов Х. Д. Ў., Валиев Б. Б. Ў. Босқинчилик жиноятларини профилактика қилишнинг долзарб масалалари //Central Asian Journal of Multidisciplinary Research and Management Studies. – 2024. – Т. 1. – №. 7. – С. 116-119.

21. Abduxalilov H. D., Mustafoyev S. S. Huquqbuzarliklarning yakka tartibdagi profilaktikasi tushunchasiga oid nazariy taxlil //Central Asian Journal of Multidisciplinary Research and Management Studies. – 2024. – Т. 1. – №. 8. – С. 33-37.

22. Abduxalilov X., Ernazarov A. Implementation of preventive measures by prevention inspector for minors returning from penal institutions //Академические исследования в современной науке. – 2025. – Т. 4. – №. 3. – С. 93-96.

23. Abduxalilov X., Ismoilov I. Profilaktika inspektorining huquqbuzarliklarning viktimologik profilaktikasini tashkil etishda mahalla yettiligi bilan o'zaro hakmorligini takomillashtirish //Общественные науки в современном мире: теоретические и практические исследования. – 2024. – Т. 3. – №. Maxsus son 12. – С. 57-61.